

Krejčová, Elena

Фразеологизми с компонент дъщеря и син в български и чешки и тяхната разпознаваемост от носители на езика

In: *Jihoslovanská frazeologie kontrastivně*. Krejčí, Pavel (editor); Krejčová, Elena (editor). Vydání první Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2016, pp. 100-109

ISBN 978-80-210-8372-1

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/136762>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ФРАЗЕОЛОГИЗМИ С КОМПОНЕНТ ДЪЩЕРЯ И СИН В БЪЛГАРСКИ И ЧЕШКИ И ТЯХНАТА РАЗПОЗНАВАЕМОСТ ОТ НОСИТЕЛИ НА ЕЗИКА

Елена Крейчова

Title: Idioms with component *daughter* and *son* in Bulgarian and Czech and their recognition by native speakers

Abstract: The text examines idioms with component *daughter* and *son* in Bulgarian and Czech language, with accent on their performance in the phraseological dictionaries of both languages and their recognition by students philologists. It concentrates on the problems of the actuality of language material in the phrasebooks and the knowledge of contemporary phrasal wealth by the native speakers.

Key words: phrasemes; Bulgarian phraseological dictionaries; Czech phraseological dictionaries

1. Усвояването и използването на дадена фразеологична единица предполага осъзнатост на комуникатора в какви контексти е подходящо да се употреби и какви стилистични нюанси се предават с нея (Христозова 2009). Тази употреба е пряко свързана с постигане на определено равнище на комуникативна компетентност, включваща като задължителни елементи езиковата и литературната компетентност.¹³⁰ Основните параметри на езиковата (лингвистичната) компетентност са: овладяване на книжовната норма на езика; овладяване на употребата на езиковите средства в различни комуникативни ситуации; овладяване на умения за изграждане и възприемане на текстове, функциониращи в комуникативната практика. Лингвистичната компетентност представлява компонент на комуникативната компетентност и най-общо се приема и разбира като ниво на владеене на езиковата нор-

---

130 Използваме термините „лингвистична/езикова“ и „комуникативна“ компетентност, без да представяме техните дефиниции и без да конфронтираме тяхната интерпретация при различните изследователи.

ма, а комуникативната компетентност като ниво на речева изява. Комуникативната компетентност е способността да се осъществи речева дейност, да се реализира комуникативно-речево поведение на основата на фонологични, лексикално-граматични и социолингвистични знания и навици в съответствие с различни задачи и ситуации на общуване. Комуникативната компетентност предполага овладяване на всички видове речева дейност и основи на културата на писмената и устната реч, базови умения и навици за използване на езика в жизнено важни за дадената възраст сфери и ситуации на общуване (пак там). Комуникативната компетентност на участника в общуването включва както подходящ избор на езиков вариант или език в даден социален контекст съобразно с определено комуникативно намерение или цел, така и превключване между вариантите или езиците (Пачев 1993: 156). Без да посочваме всички трудове, посветени на тези компетентности в българската лингвистика, искаме да изтъкнем напр. изясняване на същността на лингвистичната компетентност от К. Димчев, който разглежда лингвистичната компетентност заедно със социолингвистичната, дискурсна и стратегийната компетентност като съставна част от комуникативната компетентност, наречена от автора комуникативно-речева (Димчев 1993). Т. Шопов определя лингвистичната компетентност като способност да се разбират и съставят смислени изказвания в съответствие с правилата на даден език, като тя предполага наличие на знания както за езиковата система, така и умения за адекватно общуване. Структурният аспект се отнася до усвояването на знания на фонетичната/фонологичната система, лексиката, граматиката и дискурса на изучавания език. Функционалният аспект е свързан с езиковата употреба, т.е. с функциите, които езиковите форми изпълняват (Шопов 1998: 26, цит. по Христозова 2009).

Целта на настоящия текст е да се намерят фразеологизми¹³¹ с компонент *ДЪЩЕРЯ* / *DCERA* и *СИН* / *SYN*, регистрирани във фразеологичните речници на български и чешки език и да се проследи дали тези фразеологизми са употребявани активно от носители на езика и познати в речевата практика в съвременния български и чешки език. След ексцерпирането на фразеологизми от фразеологичните речници бяха съставени анкети, в които бяха посочени най-често срещаните (по наше субективно мнение) фразеологизми и тяхното значение трябваше да бъде обяснено от респондентите. В настоящия текст представяме само някои от фразеологизмите, при които анкетите дават интересни отговори на това как едни от най-често използваните фразеологизми битуват в съзнанието на младите носители на езика (20–25-годишна възраст) и въпросите, които изникват на базата на получените данни. Съсредоточаваме се върху резултатите от анкетата, проведена сред студенти

---

131 Използваме този термин, без да посочваме неговите различни дефиниции.

на възраст между 19 и 24 години от специалността в „Българска филология“ в СУ „Св. Кл. Охридски“ (35 респонденти) и Масариковия университет в Бърно (17 респонденти). Всеки респондент попълваше анкета за значението на фразеологизми на родния си език. Също така при всеки изследван от нас фразеологизъм се стараем да намерим негова реализация и в текстовете от публицистичната реч като доказателство за активната му употреба в съвременния език.

2. Фразеологизмът **ТЕБЕ ДУМАМ ДЪЩЕ, СЕЩАЙ СЕ, СНАХО** се среща в почти всички екцерпирани речници. Напр. Мира Ничева във *Фразеологичен речник на българския език* посочва **тебе думам дъще, сещай се, снахо!** за намек, отправен под формата на забележка към по-близък човек, но който в действителност е насочен към друг, по-далечен човек (Ничева 2002: 330), Кети Анкова-Ничева посочва следното значение в *Нов фразеологичен речник на българския език*: **тебе думам дъще, сещай се, снахо/тебе думам, дъще, усещай се, снахо** „употребява се като намек за нещо, обикновено неприятно за този, към когото се отправя“ (Анкова-Ничева 1993: 252). Ани Нанова във *Фразеологичен синонимен речник на българския език* посочва този фразеологизъм и неговите синоними: **тебе думам, дъще, сещай се, снахо** „употребява се като намек за нещо, обикновено неприятно за този, към когото се отправя“; *Баща ми има обичай да дава за пример чуждите деца как подпомагат материално родителите си, а всъщност иска да каже тебе думам, дъще, сещай се, снахо. – тебе думам, дъще, усещай се, снахо* диал. ♦ **тебе думам, свахо, усещай се, зетьо** диал. ♦ **тебе думам, свекърво, усещай се, снахо** диал. ♦ **бия самара, да се сеща магарето** ♦ **удрям самара, да се сеща магарето** ♦ **удрям самара, да се сеща кобилата** (Нанова 2005: 877). *Фразеологичен речник на българския език II* също посочва **тебе думам, дъще, сещай се, снахо** „употребява се като намек за нещо, обикновено неприятно за този, към когото се отправя“. Още: **тебе думам, свекърво, усещай се, снахо, тебе думам, дъще, усещай се, снахо, тебе думам, свахо, усещай се, зетьо** (ФРБЕ2: 389).

Този фразеологизъм беше включен в анкетните карти (общо 35 анкетни карти), като 11 са оставени без отговор, посочени са 24 отговора. 14 от отговорите са с разпознато значение, като респондентите посочват: казвам ти, а пък ти се досещай; говоря на някого, а всъщност казаното се отнася до някого друго; казвам ти, пък ти се сещай сам; досещай се сам; сети се за какво иде реч; не ти го казвам направо; казвам нещо заобиколно, не направо; казвам на един, за да се сети друг; недиректно говорене; намеквам нещо; загатвам, намеквам, а другият трябва да се сети; казвам ти нещо, но ти се сети за какво всъщност става дума; казвам нещо на един с цел да се подсети втори; досещай се сам. 10 отговора с грешна идентификация (изцяло или частична): *съветвам; *давам съвет; *давам ти родителски съвет, възползвай се; *не ти казвам всичко ясно; *говоря на близък човек, но имам

предвид не чак толкова близък; *говоря на някого, но той не слуша; *говоря на друг, но и ти слушай; *тактичност, дъщерята е по-близкият човек; *лицемерие; *всички да слушат мама.

Този фразеологизъм с компонент *дъщеря* е един от най-често използваните и в българската журналистическа реч, многократно се среща като заглавие в различни медии, като много често сме свидетели и на негови актуализации, което подсказва битуването му в активния фразеологичен запас на журналиста и читателя:¹³² *Думам ти, Бойко, сещай се, Путин!*;¹³³ *Думам ти дъще Гърция, сещай се снахо България*;¹³⁴ *Думам ти щерко (Украйна), сещай се снахо (Беларус, Прибалтика, България...)*;¹³⁵ *Думам ти Бербо, сещай се Гришо*;¹³⁶ *Местан обнародва условията на Доган: Думам ти Плевнелиев, сещай се Борисов*.¹³⁷ В някои публицистични актуализации глаголът *думам*, който се възприема като остарял, е заменен със стилистично неутралния *казвам*: *Казвам ти Атлетико, сещай се Сити*;¹³⁸ *Казвам ти Украйна, сещай се ДС-нашенско*.¹³⁹

3. Следващият фразеологизъм, включен в анкетните карти, е **ЕВИНА ДЪЩЕРЯ**. Върбан Въртов в *Малък фразеологичен речник на българския език* посочва следното значение: *евина дъщеря* – „жена“; *Евините дъщери са вечното изкушение на мъжете* (Въртов 1999: 88). Мира Ничева също посочва *евина дъщеря* „жена“; *Като върл женомразец, той ненавиждаше всяка евина дъщеря* (Ничева 2002: 97). Мария Банова и Стамена Димова във *Фразеологичен речник на българския език* аналогично дават същото значение: *евина дъщеря* „жена“; *Николчо захванал вече да зяпа по прозорците и да се занимава с евините дъщери* (Л. Каравелов, „Маминото детенце“) (Банова – Димова 2014: 81).

От 35 анкетни карти 19 са оставени без отговор, а останалите 16 са с отговор, който не съвпада със значението, посочено в речниците (съзнателно не използвам квалификацията „грешен“ отговор). Посочените отговори са: *грешна жена; *грешница; *греховна, грешна; *грешна дъщеря; *хитра, умее да убеждава; *любопитна, слаба; *чисто, непорочно момиче; *първа дъщеря; *първородна дъщеря; *фина, красива; *фина, нежна; *първа дама. Интересен

132 Тук посочваме разглежданите от нас фразеологизми, които се срещат само в заглавия на журналистически статии, а не в самия текст на статиите.

133 <http://www.24chasa.bg/Article.asp?ArticleId=4491447>.

134 <http://zaw12929.blog.bg/politika/2014/09/13/dumam-ti-dyshte-gyrctia-seshtai-se-snahobylgariia-profesiia.1296769>.

135 <http://www.segabg.com/replies.php?id=253933&v=5605024>.

136 <http://chronicle.bg/dumam-ti-berbo-seshhaj-se-grisho/>.

137 <http://afera.bg/местан-обнародва-условията-на-доган-д.html>.

138 http://www.webcafe.bg/sportcafe/zhalt-karton/id_1840205646_Kazvam_ti_Atletiko_seshtay_se_Siti.

139 <http://jj-bg.info/single.php?news/20140407091123>.

е фактът, че въпреки познатия библейски контекст като мотивираност за възникването и семантичната прозрачност на това фразеологизирано словосъчетание, то не беше идентифицирано правилно от респондентите, а също така и не го срещаме, дори в трансформиран и актуализиран вид, в заглавия от съвременната преса.

Същият фразеологизъм е посочен и в чешкия фразеологичен речник (СЧФИ2: 63): *dcery Eviny* (kníž., zast.) 0 sg. „příslušnice ženského pohlaví, ženy (často s typickými ženskými vlastnostmi)“. *Nanyňka byla taky zvědavá jako všechny dcery Eviny* (Hermann). От 17 анкетни карти 5 са оставени без отговор, 11 карти посочват отговори, повечето от които съвпадат с речниковото значение: *ženy; všechny ženy na světě jsou považovány, že jsou potomky Evy, která byla s Adamem vyhnána z ráje; všechny ženy; holky, ženy atd.; matčiny dcery*. При някои от отговорите наблюдаваме и допълнителна семантична конотация: *Hlavně slušné a vychované v patriarchátu (na rozdíl od dcer Lilith)*. При чешките респонденти няма толкова допълнителни значения в сравнение с българските. Този фразеологизъм също е използван и в чешката журналистическа реч, но с доста по-малка фреквентност, отколкото в българската публицистика, напр. *Eviny dcery v Česku*,¹⁴⁰ *Dcery Eviny – ženy v církvi*.¹⁴¹

3.1. Чешките фразеологични речници (за разлика от българските), регистрират и фразеологизма *synové Adamovi* – (kníž., zast.) „příslušníci mužského pohlaví, muži“. *Co nám jako synům Adamovým zbývá než poslouchat ženy?* (СЧФИ2: 345). 7 от анкетни карти са без отговор, докато 10 са с отговори, повечето от които съвпадат с речниковото значение: *muži; synové; lidstvo, hlavně mužského pohlaví; všichni muži jsou považováni za potomky Adama, který byl vyhnán i s Evou z ráje*. Срещаме употребата му и в публицистичната реч, но без никакви актуализации, напр. *Co si oblečou na fitness synové Adamovi?*¹⁴² Можем да обобщим, че и двата фразеологизма от библейски произход са семантично прозрачни, но интересна е много по-малката им фреквентност и без никакви трансформации и актуализации.

4. Още един фразеологизъм от библейски произход с компонент *син* – **БЛУДЕН СИН** – беше включен в анкетните карти. Това словосъчетание не е посочено нито от Мария Банова и Стамена Димова, нито от Върбан Въртов, нито от Ани Нанова. Мира Ничева посочва: *блуден син* (книж., библ.) „За човек, който се завръща покаян към някого, с когото си е развалил отношенията“. *Значи Иван не сполучи и си се прибра от Америка, а? Блудният син се завърна!* От притчата за сина, който изхарчил бащиното си имане и се

140 <http://www.genomac.cz/cz/view.php?cisloclanku=2008050003>.

141 <http://www.e-cirkev.cz/data/att/%C4%8Cesk%C3%BD%20bratr%2011-2010.pdf>.

142 <http://fitness-obleceni.info/panske>.

завърнал посрамен и разкаян (Ничева 2002: 36). Кети Анкова-Ничева посочва следното значение: *блуден син* „1. Човек, който е напуснал бащиния дом и след дълго скитане и разгулен живот, разкаян се завръща отново. 2. Безпътен човек“. Произходът се свързва с евангелския разказ „Притча за блудния син“.

От 35-те анкетни карти 11 са без отговор, а посочената от респондентите семантика, която отговаря на значението, налично и в двата речника (дори и понякога само частично), е следната: завърнал се след дълго отсъствие; син, който дълго обикаля, но накрая се завръща; странстващ, напуснал бащиния дом, а после завърнал се; който е избягал / бил прокуден и се завръща; завръща се в дома си, след като го е изоставил. Силна негативна конотация без елемента на катарзис, който присъства в библейската притча, следователно без напълно разбиране на значението на фразеологизма, намираме в отговорите: неморален; нехранимайко; разбойник; неверник; развратен човек; без морал; грешник; безотговорен. С интерпретиране, несъответстващо на речниковото значение, се среща при следната семантика, посочена от респондентите: *пътуващ; *този, който не е част от семейството; *далечен; *човек, който не е сериозен, скитосва се из света; *човек, който е сбъркал, не се е покаял за прегрешението си; *който се разпилява; *син, който рядко се завръща, появява; *син, който скита (не е вкъщи); *скитник – безотговорен; *скиталец; *скитник, който понякога се завръща в дома си.

Словосъчетанието *блуден син* е често срещано и в съвременната българска журналистическа реч (отново посочваме само заглавия): *НДСВ си връща блудни синове*,¹⁴³ *Блудният син се завърна – Гаджев подписа до края на годината с Левски*,¹⁴⁴ *Блудни синове ли са националните ни герои?*¹⁴⁵ Отново се среща с различни актуализации на този фразеологизъм – към компонента *син* се добавя и *дъщеря*, или направо го измества, напр. *Великото завръщане на блудни синове и дъщери*,¹⁴⁶ *Нора Иванова – блудната дъщеря се завръща*,¹⁴⁷ *Блудната дъщеря на Сталин*,¹⁴⁸ *Блудната дъщеря на „Пайнер“ Десислава се завърна*.¹⁴⁹ Дори в един случай компонентът *син* като „дете от мъжки пол“ е заменен с неговия

143 http://www.ida.bg/politics.php?page=news_show&nid=14062.

144 http://www.novsport.com/news1634971_1003.html.

145 <http://sbj-bg.eu/index.php?t=27493>.

146 <http://www.spiralata.net/kratce/index.php/obshtestvoto/508-aldebaran6>.

147 <http://www.banker.bg/sudbi/read/nora-ivanova-bludnata-dushteria-se-zavrushhta>.

148 <http://www.dw.com/bg/блудната-дъщеря-на-сталин/a-15563661>.

149 <http://m.dnes.bg/comments.php?id=246151>.

омоним *син* („цвят“) и се получава интересна игра на думи: *Блудният „син“ се завърна*.¹⁵⁰

5. Словосъчетанието **КУЧИ СИН** е регистрирано в речника на Мария Банова и Стамена Димова: *кучи син* „негодник, безделник, вагабонтин, нехранимайко, непрокопсаник“; *Дядо Марко е добър и трудолюбив човек, но синът му е негодник и непрокопсаник – кучи син. Не от добро почина майка му?* (Банова – Димова 2014: 139). А. Нанова посочва: *кучи (кучешки) син* руг. – „човек, който върши лоши, недостойни неща; негодник, калпазанин“. *Този кучи син ми открадна парите* ♦ *Кучият му син да вземе да пребие приятеля си. песи син* руг. ♦ *сукин син* руг. ♦ *магарски (магарешки) син* руг. ♦ *майчин син* ♦ *бащин и майчин син* ♦ *мамин син* (Нанова 2005: 393). *Фразеологичен речник на българския език I* също посочва: *кучи син*. Обикн. в обръщение; руг. „негодник, нехранимайко“: *Кучи син беше тоя кмет!... Не си гледаше работата, а само закачаше булките*. Д. Димов. Още: *песи (сукин, магарешки, магарски, кучешки) син*; руг. (ФРБЕ1: 548). Словосъчетанието не е регистрирано в речника на В. Вътов, на М. Ничева и на К. Анкова-Ничева.

От 35 анкетни карти, 9 са оставени без отговор, в останалите респондентите посочват семантика, която в повечето случаи съвпада с речниковото значение, напр. подъл; лош; мискин; негодник; проклетник; лош човек; проклетник, човек, който е направил нещо грешно; неверник, нехранимайко, недостоен; подъл човек; подлец; човек, толкова лош, че не принадлежаш към човешкия род; негодник; лош, мръсен човек; пропадняк, гадняр, грубиян; негодник; човек, правещ мръсно на хората; нещастник. Експлицитно този израз е квалифициран като обида в два от отговорите: обида, някой, който ни е навредил и искаме да обидим; обида, целяща да засегне произхода, а веднъж е посочена и неговата стилистична натовареност: вулгаризъм за лош човек. Семантика, която не е посочена във фразеологичните речници, но се среща при тълкуването на фразеологизма у респондентите, е обвързана с произхода: син, роден от блудна майка (копеле); копеле, извънбрачно дете, майката е кучка. Тази семантика не е посочена дори в *Речник на обидните думи и изрази в българския език*, където значението е следното: *кучи син* „отвратителен, подъл, долен, низък, гаден, зъл“ (РОДИ: 97).

И този фразеологизъм е доста често регистриран в съвременната публицистична реч, срв. *Цената на играта с „нашия кучи син“*;¹⁵¹ *Роналдо: Преди ме обиждаха с кучи син, сега с пластмасова топка*;¹⁵² *Атанас Чобанов: За америка-*

150 http://www.webcafe.bg/id_982386504.

151 <http://www.marica.bg/цената-на-играта-с-нашия-кучи-син-news47603.html>.

152 <http://futbol-tv.com/novina.php?sid=61583&cat1=es>.

ниците Борисов е „*кучи син, но техен кучи син*“;¹⁵³ *Кучият син, ако е наш кучи син, не е кучи син!*;¹⁵⁴ Роналдо нарича Меси „*кучи син*“;¹⁵⁵ Асприля избухна: „*Левски*“ – *кучи синове*;¹⁵⁶ Държавният глава на Уругвай: *Банда дърти кучи синове и фашисти наказаха нашия Луисито Суарес!*;¹⁵⁷ Моуриньо за играчите на Реал: *Кучи синове и предатели*;¹⁵⁸ Президентът на Уругвай: *ФИФА е банда фашистки кучи синове*.¹⁵⁹

6. Фразеологизмът **МАМИН СИН** и неговият по-често срещан вариант **МАМИНО СИНЧЕ** са посочени във всички фразеологични речници на българския език. В. Вџтов дава определението: *мамин син* и *мамино синче* пренебр. „разглезен младеж, който е свикнал всичко да получава наготово“. *Такива мамини синчета* едва когато отидат в казармата разбират, че животът не е сладолед, а труд, дисциплина, пот (Вџтов 1999: 114). В останалите речници *мамин син* / *мамино синче* е посочен като вариант на фразеологизма *мамино дете*нце, срв. при М. Ничева: *мамино дете*нце (*мамино синче*) пренебр. „разглезен, не-самостоятелен младеж“. *Единственият им син беше обект на толкова пресилени грижи, че се превърна в мамино дете*нце. От едноименната повест на Любен Каравелов (Ничева 2002: 181). Изходен вариант *мамино дете*нце е посочен и от А. Нанова, *мамино синче* е посочен само с препратка към *мамино дете*нце: *мамино дете*нце пренебр. „разглезен човек (дете или младеж), който е получавал всичко наготово от родителите си и не умеє да се справя с трудностите в живота“. *Не се оплаквай, ти разглези сина си и го направи мамино дете*нце. – *мамино синче* пренебр. (Нанова 2005: 414). Аналогична е и речниковата статия при М. Банова и С. Димова: *мамино дете*нце пренебр. „разглезен, разхайтен млад човек, нехранимайко, безделник, който не може да се справи с трудностите в живота, отнася се безотговорно към задълженията си“. *Петра се омъжи за красиво и богато момче от града. Родителите ѝ не можаха да го нахвалят. Скоро след сватбата дъщеря им се върна у дома. Не можела да живее с мамино дете*нце, което очаквало всичко наготово. *Добре е всеки родител да се замисли как трябва да възпитава детето си, за да не го превърне в мамино дете*нце. Още: *мамино синче* (Банова – Димова 2014: 156). ФРБЕ1 също посочва: *мамино де*

153 <http://bivol.bg/interviewnovinar.html>.

154 <http://bulgarski.pogled.info/news/61591/Kuchiyat-sin-ako-e-nash-kuchi-sin-ne-e-kuchi-sin>.

155 http://news7.bg/Спорт/Футбол-Свят/Испания/Роналдо-нарича-Меси-кучи-син-_1s_i.119331_c.64.html#.VqW4eyrhCM9.

156 <http://www.blitz.bg/sport/article/301515>.

157 <http://www.gustosport.bg/?page=article&instanceID=24854>.

158 <http://btvnovinite.bg/article/spain/mourinio-za-igrachite-na-real-kuchi-sinove-i-predateli.html>.

159 http://novinar.bg/news/prezidentat-na-urugvaj-fifa-e-banda-fashistki-kuchi-sinove_NDY5Mzs4NA==.html.

тенце пренебр. „разглезен, разхайтен човек (обикн. младеж), който не умее да се справя с трудностите в живота“. Още: *мамино синче* (ФРБЕ1: 571).

Обяснение на този фразеологизъм има в почти всички анкетни карти (34 от 35), това посочва, че той е ясно разпознаваем от респондентите, които посочват като смисъл, който не съвпада винаги с посоченото в речниците: галеник, разглезен; човек, който е много обгрижван от майка си; глезен; глезен син; разглезен; разглезено синче; глезено момче, което не може без майка си, привързан към нея; момче, което е свикнало с грижите на майка си и трудно се справя без нея; момчето е женчо и мама го пази; пазен от всички перипетии на живота; свикнал да получава без труд облаги; галено дете; разглезено, комплексирано момче; гален син, лигав син. Само в някои случаи посочената семантика е малко изместена: момче, син, което за всичко се допитва до майка си, слуша само нея; който не може нищо.

В езика на българския медиен дискурс този фразеологизъм се среща често в заглавия: *Глория: Мамини синчета са българските мъже!*¹⁶⁰ *Протестиращите във Венецуела: мамини синчета или защитници на демокрацията!*¹⁶¹ *Такситата: Мамини синчета тероризират улиците!*¹⁶² *Лекарства срещу мамини синчета?*¹⁶³ Често в българската журналистическа реч срещаме и актуализации и трансформации на този фразеологизъм, напр. *мамини и/или таткови синчета*, *мамини синчета и таткови дъщерички*, но не срещнахме актуализация в никое заглавие, затова не ги посочваме.

7. От представения материал възникват няколко въпроса и става очевидно, че изследването на фразеологизмите и най-вече на състоянието и на употребата им в съвременния български (но и чешки) език е необходимо и за ревизирането на състоянието на фразеологичните речници на българския език (но също така и в други славянски езици). Речниците не успяват да регистрират бурния процес на проникване на разговорни фразеологизми в текстове, функциониращи в медийния дискурс, но също така не отчитат и промяната или изместването в семантиката на вече регистрираните фразеологични единици. От една страна възниква въпросът за изучаване на комуникационните навици на поколенията и тяхното отразяване в частност в използваната от тях фразеология, а от друга страна – въпросът за функционирането на фразеологичните единици в съвременния медиен дискурс, за типологията на трансформацията на фразеологичните преобразувания (Мокиенко 2012:

160 <http://hotnews.bg/n/gloriya-mamini-sincheta-sa-bulgarskite-muzhe.24660.html>.

161 <http://e-vestnik.bg/19987/protestirashtite-vav-venetsuela-mamini-sincheta-ili-zashtitnitsina-demokratiyata/>.

162 <http://www.haskovo.net/news/156676/Taksitata-Mamini-sincheta-terorizirat-ulicite>.

163 <http://www.vesti.bg/razvlechenia/lyubopitno/lekarstvo-sreshtu-mamini-sincheta-5059411>.

60). Друг важен елемент, свързан с усвояването на фразеологичния фонд и с правилната му употреба в процеса на комуникация, е процесът на неологизацията, т.е. появата на нови фразеологични единици и тяхното функциониране. Оказва се, че съвременни текстове от медийния дискурс, както и художествени текстове, изобилстват от нови фразеологизми, като тук се включват и преосмислените значения, т.нар. неосемантизми, с които често се срещаме и при рецепцията от страна на нашите респонденти. Що се отнася до семантиката на фразеологичните единици и тяхното функциониране в даден речеви колектив, А. Петрова отбелязва, че „културната информация в конотативните значения на фразеологизмите е здраво свързана с културно-езиковата компетенция на колектива, а тя е променлива величина“ (Петрова 2008: 373). Променливостта се изразява в това, че се губи усетът за значението на фразеологизма, за културната и архетипната мотивираност на отделните компоненти, които съграждат цялостния смисъл. Това явление, наречено фразеологична агнонимия, т.е. когато в съзнанието на средния носител на езика с течение на времето започва да отсъства каквато и да е представа за съдържанието на фразеологизма (Петрова 2008: 373, цит. по Хаджиева и кол. 2015: 46), е именно предмет на изследвания като нашето. Нашият предмет на интерес, а именно двете основни тенденции на функциониране на фразеологизмите в езика – архаизацията и неологизацията, е тясно обвързан и с фразеодидактиката, чиято основна задача е култивиране на усет у обучаемите „за комуникативната ценност на фразеологичните единици, за тяхната стилистична и емоционална окраска, за осмисляне на прагматичната им роля в контекст“ (Федуленкова 2005: 37) като част от изработването на механизми за ефективно преподаване и изучаване на фразеологизмите с цел формирането на лингвистична и комуникативна компетентност.

Elena KREJČOVÁ

Masarykova univerzita // Masaryk University
Brno, Česko // Brno, Czechia